Tâ’zîm ve Hürmet

Ta’zim etmek, ibadet etmek demek değildir. Saygı göstermek ile ibadet etmenin anlamları bilinmediği için, bu iki kavram sürekli birbirine karıştırılmaktadır. Bu yanlışa düşenler her türlü ta’zim ve saygıyı, ta’zim edilene yapılana ibadet anlamına gelir, derler.

Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) bir defasında bastonuna dayanarak bir grup sahâbenin yanına girdi. Onlar da ayağa kalktılar. Bunun üzerine, “Acemlerin birbirlerini yücelterek kalktıkları gibi siz de ayağa kalkmayın.” buyurdular.[1]

Bir defasında “Kim insanları kendisi için hazırola geçmesinden hoşlanırsa, ateşten yerini hazırlasın.” buyurdular.[2]

Ensarın toplandığı yere, reisleri olan **Sa’d b. Mu’az** (Radıyallahu anh) gelince, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) (Reisiniz için ayağa kalkınız)[3] buyurdu. Bu emir Sa’d’i ta’zim etmeleri içindi. (Sa’d hasta idi. Onu hayvandan indirmek içindi) demek yanlıştır. Çünkü, hepsine emrolundu.

İndirmek için olsaydı bir kişiye emr olunurdu. Yalnız Sa’d için denilirdi. Reisiniz demeye lüzum olmazdı. **Ebû’l-Velid b. Rüşd** şunları demiştir. Ayağa kalkmak için şunları söylemiştir.

Haram olan: Kibir ve yücelik taslayıp ayağa kalkanlar karşısında kendini büyük gören için kalkmak.

Caiz olan: Kalkılmasını istemeyen ve zorbalara benzeme söz konusu olmayan kimseler için bir iyilik ve ikram olmak üzere ayağa kalkmak.

Müstehap olan: Yolculuktan gelen birisi için sevinç gösterisi ve selâmlama niyetiyle ve yeni bir nimete kavuşanın nimetini tebrik etmek için veya bir musibete uğrayanı teselli etmek için ayağa kalkmak.

Bazı fıkıh kitaplarında, mescidde oturanın ve Kur’ân okuyanın da yanlarına giren için eğer kalkılmaya layık birisi ise saygı için kalkmaları, mekruh olmaz, denir. [4]

Tahavî; “ayağa kalkmanın kendisi (liaynihi) mekruh değildir. Mekruh (haram) olan ayağa kalkılmasından hoşlanmak ve kalkılmayacak kimse için kalkmaktır.”

İbn Vehbanî “Bana göre günümüzde ayağa kalkılması güzel (müstehap) olmalıdır. Çünkü kalkılmaması, özellikle de kalkma adeti olan yerlerde kin, buğz ve düşmanlığa sebep olabilmektedir, der. (**en-Nemenkânî** No: 257.)

Ezra ise: “Hatta günümüzde **İbn İzz b. Abdisselâm**’ın işâret ettiği gibi, düşmanlığı ve ilişkilerin kesilmesini önlemek için kalkmak vacip bile olmuştur.” görüşünü bildirir.[5]

İmâm Kuşeyrî “**er-Risâle** adlı eserin edep bahsinde” diyor ki; **İbn Abbâs**, âlim olan **Zeyd b. Sabit** (Radıyallahu anh)’in elini öpmek için harekete geçince Zeyd b. Sabit: “Ne yapıyorsun İbn Abbâs?” diye elini vermek istemeyince, İbn Abbâs onun elini öper ve: “Biz Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’tan ehl-i İlme hürmet göstermek üzere emrolunduk.”

Bilahere İbn Abbâs atına binmek için ayağını üzengiye koyduğu zaman Zeyd b. Sabit birden ayağını öpmeye yeltenince İbn Abbâs çıkışarak: “Ne yapıyorsun” dedi. Bunun üzerine Zeyd b. Sabit: İBiz de Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’tan ehl-i İlme böyle hürmet göstermekle emrolunduk.” cevabını verir.

Her ikisi de birbirinden memnun olup birbirlerine karşı tenkit ve hakaret tavrı koymazlar. Bu ve bunun gibi örnekler gösteriyor ki; dinde insanların ilmi veya manevi olgunluğuna binaen onlara hürmet göstermek câizdir.

Enes radıyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem muhacirden ve Ensardan oturmakta olan arkadaşlarını yanına çıkardı. İçlerinde **Ebû Bekir** ve **Ömer** de vardı. Ebû Bekir ve Ömer dışında hiçbir kimse gözünü kaldırıp ona bakamazdı. Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) konuştuğunda beraber oturduğu kimseler başları üzerinde kuş varmışçasına başlarını eğerlerdi. [6]

Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’in mübarek tükürüğüne ve abdest suyuna Sahâbe-i Kiram’ın saygısı:

ثم إن عروة جعل يرمق أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم بعينيه، قال: فوالله ما تنخم رسول الله صلى الله عليه وسلم نخامة الا وقعت فى كف رجل منهم فدلك بها وجهه وجلده وإذا أمرهم ابتدروا أمره، وإذا توضأ كادوا يقتتلون على وضوئه وإذا تكلم خفضوا أصواتهم عنده وما يحدون اليه النظر تعظيما له، فرجع عروة إلى اصحابه فقال: أى قوم، والله لقد وفدت على الملوك، ووفدت على قيصر وكسرى والنجاشي والله إن رأيت ملكا قط يعظمه اصحابه ما يعظم أصحاب محمد صلى الله عليه وسلم محمدا والله إن تنخم نخامة إلا وقعت في كف رجل منهم فدلك بها وجهه وجلده وإذا أمرهم ابتدروا أمره وإذا توضأ كادوا يقتتلون على وضوئه وإذا تكلم خفضوا أصواتهم عنده وما يحدون إليه النظر تعظيما له.

(Hudeybiye Günü müşrikler tarafından Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ile barış antlaşması imzalamaya gönderilen) **Urve**, Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)’ın sahâbelerini gözleriyle iyice tetkike başlayarak arkadaşlarına:

“Bu ne ta’zimdir? Vallahi Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ağzından bir şey atarsa, muhakkak bu sahâbesinden birinin avucuna düşüyor ve o kişi bunu yüzüne ve vücuduna sürüp ovalıyor. Onlara bir şey emredince hemen onun emrini yerine getirmeye koşuyorlar. Abdest aldığı zaman da abdest suyunun artanını almak için birbirleriyle neredeyse savaşıyorlar. O bir şey konuştuğu zaman huzurunda seslerini alçaltıyorlar (Ona alçak sesle cevap veriyorlar): Ona olan saygılarından yüzüne dikkatle bakamıyorlar.” dedi.

Sonra Urve Kureyş'in yanına dönerek gördüklerini şöyle bildirdi:

"Ey Kavmim! Vallahi ben vaktiyle birçok melikin huzuruna sefir olarak çıktım. (**Rum Meliki**) **Kayser**'in, (Acem hükümdarı) **Kisrâ**'nın ve (Habeş kralı) **Necaşî**'nin divanlarına elçilikle girdim. Vallahi, bunlardan hiçbir hükümdarın adamlarının, Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in ashabının Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e yaptıkları ta'zim kadar kendi krallarına ta'zim ettiklerini görmedim. O bir kere tükürecek olsa mutlaka onlardan birinin eline düşüyor ve onunla yüzünü ve derisini ovalıyor. O bir şey emredince derhal emrini yerine getirmeye koşuşuyorlar. O abdest aldığı zaman abdest suyunun fazlasını birbirlerinin üzerine yığılarak paylaşıyorlar. O konuştuğu zaman onun yanında seslerini kısıyorlar ve ona karşı olan saygılarından yüzüne dikkatle bakamıyorlar." [7]

Bu sözlerin sahibi olan **Urve b. Mes'ud es-Sekafî** (Radıyallahu anh) daha sonra Müslüman olarak kavmine dönüp onları İslâm'a davet ettiğinde onu şehit ettiler. [8]

Başka bir rivâyette, "Ashabının Muhammed (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'e hürmet ettiği gibi, hiçbir krala arkadaşlarının hürmet ettiklerini görmedim.[9]

Resûlullah(sallallahu aleyhi ve sellem)'ı berber tıraş ederken gördüm. Ashabı (düşen kıllarından almak için etrafında dolaşıyorlardı.) Hiçbir kılın yere düşmesini istemiyorlardı. Ancak bir adamın elinde olmasını istiyor-lardı.[10]

Suheyb dedi ki, ben Ali (Radıyallahu anh) Abbas'ın (Radıyallahu anh) ellerini ve ayaklarını öperken gördüm. (**İmam Buhari**, **El Edeb El Mufred**, hadis no 976)

Vazi'den ki o **Abdü'l-Kays** kafilesindeydi. Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Medine'ye geldiğimizde bineklerimizden koşup Nebi (sallallahu aleyhi ve sellemîn) ellerini ayaklarını öpüyorduk.[11]

Abdullah b. Ömer (Radıyallahu anh) anlatıyor; Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'in serriyelerinden birinde idik. Ona varıp elini öptük.[12]

Ömer, kalkıp Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'ın ayağını öptü.[13]

Şu halde Kur'ân ve sünnet ölçülerindeki bir saygı ve hürmeti, putlara gösterilen saygıyla karıştırmamak gerek.

Benzeri rivâyetler, ashabtan ve tabiînden de bol bol gelmiştir. Yani Resûlullah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)'a karşı takınılan edep, varislerine de gösterilmiş. Sahâbe, (Rıdvanullahı Teâlâ aleyhim) tabiîn ve tebe-i tabiîne aynen gösterilmiştir.

Bu âlimlere gösterilen edep ve hürmete dair rivâyetler, **Hatib el-Bağdadî**'nin **el-Cami**,[14] ve **Hâfız İbn Abdilber**'in **Câmiu Beyani'l-İlmi ve Fazlihi**[15] isimli eserinde de çokça vardır.

Hazreti Âdem (aleyhisselâm), insanoğlunun ilk ferdi ve Allah'ın ilk salih kuludur. Allah (Celle Celalühü) ona verilen ilme ve diğer mahlûkat arasından

seçilmiş olmasına binâen, tüm meleklerine, Hazreti Âdem'e ta'zim anlamı taşıyan, bir secde yapmalarını emretmiştir.

فَسَجَدَ الْمَلائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ إِلا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ

"Meleklerin hepsi birden secdeye kapandılar. Ancak İblis secde edenlerden olmaktan imtina etti." [16]

Melekler Allah'ın ta'zim ettiği bir kimseye ta'zim ettiler. İblis ise çamurdan yaratılmış birine secde etmekten kibirlendi. O, dinde kafasına göre kıyas yapanların ilkidir. O: "Ben ondan hayırlıyım." demiş ve bunu kendisinin ateşten, Âdem (aleyhisselâm)'ın da topraktan yaratılması safsatasıyla delillendirmiştir.

Bu sebeple Hazreti Âdem'e ta'zim ve secde etmekten imtina etmiştir. O ilk kibirlenen kişidir. Allah'ın ta'zim ettiği bir şeye ta'zim etmemiştir. Salih bir kul olan Hz. Âdem'e (aleyhisselâm) kibirlendiği için Allah'ın rahmetinden kovulmuştur.

Buradaki secde Allah'ın emriyle yapıldığı ve hakikatte ona yapılmış olduğundan şeytanın bu tavrı katıksız bir kibirdir. Allah, Âdem (aleyhisselâm)'e bu secdeyi ikram etmiş ve onun için bir şeref kılmıştır. Evet, melekler tevhid ehliydiler. Ama Allah (Celle Celalühü), tevhid ehli olmalarını tek başına yeterli görmemiş ve onlara ta'zim secdesi yapmalarını emretmiştir.

Secde edilmesinin örneklerinden biri de Yusuf (aleyhiselâm) hakkındaki şu âyetlerdir;

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا

"Ve babası ile anasını yüksek bir taht üzerine kaldırdı ve onun (Yusuf) için hepsi secdeye kapandı." [17]

Bu âyetler Yusuf (aleyhiselâm)'a kardeşlerinin üstünde bir şeref verildiği için ona ta'zim amacıyla secde edildiğini gösterir. Buradaki "secdeye kapandılar" ifâdesi, kardeşlerinin gerçekten secde edip bu secdenin mecazi olmadığını göstermektedir.

Burada iki ihtimal vardır. Ya onların şeriatında birisine secde etmek câiz görülüyor ya da bu, Âdem (aleyhiselâm)'a yapılan secde gibi bir ta'zim secdesidir. Peygamberlerin rüyaları vahiy sayıldığı için Yusuf (aleyhiselâm)'un daha önce görmüş olduğu rüya Allah'ın emri olarak kabul edilmiş, bu yüzden kardeşleri ona secde etmiştir.[18]

Peygamber Efendimiz (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) hakkında Allah (Celle Celalühü) şöyle buyurmuştur:

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

“Muhakkak ki biz seni bir şahit, müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik. Allah’a ve Resûlü’ne imân edip onu aziz bilip ta’zim etsinler diye.” [19]

Allah’tan başkasına saygı, ta’zim şirk ve küfür olsaydı, Allah-ü Teâlâ, sevdiği kullarını anlatırken bununla övmezdi. Ehl-i sünnet’e göre, Allah’tan başkasına secde haramdır. İbadet secdesine benzediği için haramdır. Ta’zimi gösterdiği için değil!

Hürmet edilmesi emredilen şeylerden bir kısmı olan Kâbe-i Muazzama, Hacer-i Esved, Makam-ı İbrahim (aleyhisselam) taş oldukları halde Allah (Celle Celalühü)’u Teâlâ Kâbe’yi tavaf etmek, Rükni Yemaniye dokunmak, Hacer-i Esvedi öpmek ve Makam-ı İbrahim arkasında namaz kılmakla onlara ta’zim bize emredilmiştir.

---

[1] Ebû Dâvûd “Edeb” 153; el-Müsned, V, 253-256.

[2] el-Beyan ve’t-Tarif, (no: 205).

[3] Buhârî “İsti’zan” 26; Ebû Dâvûd “Edeb” 144.

[4] en-Nemenkanî, el-Fethur’Rahmanî, s. 256.

[5] İbn Hacer el-Mekki, ez-Zevâcir, (no: 171).

[6] Tirmizî, Şemail, Hind b. Ebi Hale); Aliyyu’l-Kârî, Şerh-i Şifâ, II, 67.

[7] Buhârî “Şurût” 15, (no: 2581, 2/976); Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, (no: 18950), VI, 498; Abdurrezzak, el-Musannef, (no: 9720), V, 336; el-Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübra, (Cizye: 40, No: 18807), IX, 366.

[8] Kastalânî, İrşâdü’s-Sârî, IV, 445, 447.

[9] Buhârî “Şurût” 3/171; Süyûtî, Menâhilü’s-Safâ, s. 188-189.

[10]Müslim, Enes radıyallahu anh’den “Fezail” 4/1812), Süyûtî, Menâhilü’s-Safâ, s. 188-189.

[11] Ahmed b. Hanbel, Buhârî (Edeb) Ebû Dâvûd Hafız b. Abdilber bu rivâyetin hasen olduğunu söyledi Hâfız da İbn Hacer de)

[12]Ahmed b. Hanbel, Buhârî, el-Edebü’l-Müfred, Ebû Dâvûd, Tirmizi İbn Mâce ve diğerleri, Tirmizi hadis hasendir, dedi.

[13] İbn Cerîr ve İbn Ebî Hatim, Süddî’den. İ’lau’n-Nebi bi cevazi’t-Takbil

[14] Hatib Bağdadî, el-Câmi, II, 181-183.

[15] İbn Abdilber, Camiu Beyani’l-İlmi ve Fazlihi, s. 455-459.

[16] el-Hicr 15/30, 31.

[17] Yûsuf 12/100.

[18] Ta’zim bölümünün bir kısmı Mefâhim Tercümesi, Seyyid Muhammed Alevî el-Mâlikî el-Haseni’den alınmıştır.

[19] el-Fetih 48/8, 9.